

КОЛЕКТИВНІ ЗАСОБИ РОЗМІЩУВАННЯ ЯК ОБ'ЄКТ СТАТИСТИЧНОГО ВИВЧЕННЯ

У статті розглянуто напрямки статистичного оцінювання колективних засобів розміщування. Побудовано мультиплікативну модель вартості перебування в готелях. Проаналізовано динаміку та вплив факторів вартості перебування в колективних засобах розміщування.

This article examines directions in the statistical evaluation of collective accommodation facilities. Multiplicative model of the cost of staying in hotels has been built. Dynamics and influence of factors of the cost of staying in collective accommodation facilities are analyzed.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У 2011 р. Державною службою статистики України розроблено Методологічні положення зі статистики туризму [1]. Метою положень є підготовка роз'яснень щодо інструментів (класифікації, реєстри), які використовуються для проведення державних статистичних спостережень зі статистики туризму, зокрема, статистики засобів розміщування; надання роз'яснень щодо основних категорій та понять; визначення порядку організації та проведення державних статистичних спостережень тощо. У відповідності з цими положеннями в статистичну практику введено категорію колективні засоби розміщування (КЗР). З 2011 р. КЗР стали розглядатися як однорідна статистична сукупність. Однорідність цієї сукупності обумовлено основною загальною метою усіх КЗР – розміщування відвідувачів. До 2011 р. кожен із типів колективних засобів розміщування (готелі та аналогічні засоби розміщування і спеціальні засоби розміщування) розглядався окремо та характеризувався за допомогою різних груп показників. Це нововведення обумовило певні труднощі при здійсненні статистичного дослідження тенденцій розвитку колективних засобів розміщування через непорівнянність у часі деяких їхніх характеристик.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Колективні засоби розміщування є об'єктом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних учених. В. Г. Герасименко, Н. М. Кузнецова, С. Г. Нездоймінов займаються проблемами вивчення стану та перспектив розвитку курортно-рекреаційного комплексу [2, с.115–120], питаннями діагностики стану готельного господарства регіону, цінової політики готельних послуг, інвестиційної привабливості готельного бізнесу [3, с.121–150]. У роботах С. С. Галасюк та О. В. Гусевої розглядаються питання, присвячені дослідженню структури ринку засобів розміщення регіону [4, с.3–13], тенденціям ринку готельних послуг, факторному аналізу цін тощо [5, с.105–107].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Державною службою статистики України, починаючи зі звіту за 2011 р., введено в дію нову форму державного статистичного спостереження № 1-КЗР (річна) «Звіт про діяльність колективного засобу розміщування» (наказ Держкомстату України від 14.12.2011р. № 345). У зв'язку з цим скасовано державні статистичні спостереження за формами № 1-готель «Звіт про роботу готелю» і № 1-курорт «Звіт санаторно-курортного (оздоровчого) закладу», які до 2011 р. надавалися підприємствами готельного господарства та оздоровчими закладами відповідно. Основний зміст показників, що містилися в попередніх формах звітності та містяться сьогодні в формі № 1-КЗР, не змінився, проте, по-перше, змінилася назва деяких характеристик колективних засобів розміщування і, по-друге, є окремі розбіжності у

розподілах сукупності КЗР, на які потрібно звертати увагу на всіх етапах статистичного дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є кількісне оцінювання стану та розвитку колективних засобів розміщування. Для досягнення мети ставляться такі завдання:

- 1) висвітлити основні зміни, пов'язані з введенням в дію Державною службою статистики України, починаючи зі звіту за 2011 р., нової форми державного статистичного спостереження № 1-КЗР;
- 2) проаналізувати динаміку основних характеристик колективних засобів розміщування та, у тому числі, готелів та аналогічних засобів розміщування;
- 3) побудувати мультиплікативну модель вартості перебування в колективних засобах розміщування;
- 4) дослідити вплив цін, середньої тривалості перебування та кількості розміщених на зміну вартості перебування в готелях та аналогічних засобах розміщування та на зміну вартості перебування в колективних засобах розміщування в цілому.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим елементом будь-якої подорожі є розміщення відвідувачів. Засоби розміщування займають особливе місце у сфері туризму. Обсяги туристичних потоків і, таким чином, грошових надходжень, залежать, перш за все, від обсягу цієї сфери діяльності та якості наданих послуг.

У відповідності до статистичних стандартів колективні засоби розміщування розподіляють на такі типи: 1) готелі та аналогічні засоби розміщування (готель, мотель, готельно-офісний центр, кемпінг, клуб із приміщенням для проживання, гуртожиток для приїжджих, туристська база, гірський притулок, студентський літній табір та інші місця для тимчасового розміщування); 2) спеціалізовані засоби розміщування (санаторій, дитячий санаторій, пансіонат з лікуванням, дитячий заклад оздоровлення цілорічної дії, дитячий центр, санаторій-профілакторій, бальнеологічна лікарня, грязелікарня, будинок відпочинку, пансіонат відпочинку, база відпочинку, оздоровчий заклад 1-2 денного перебування).

Дані, представлені в табл. 1, дозволяють зробити висновки про збільшення у 2012 р. порівняно з 2011 р. на 2,7% загальної кількості КЗР України. Це збільшення обумовлено лише зростанням кількості спеціалізованих засобів розміщування. За відповідний період кількість готелів та аналогічних засобів розміщування зменшилася на 0,6%. Питома вага готелів та аналогічних засобів розміщування в загальній кількості КЗР у 2012 р. складала 52,0% і зменшилася порівняно з 2011 р. на 1,8 в. п.

Зазначимо, що у 2012 р. в загальній кількості готелів та аналогічних засобів розміщування найбільша питома вага, 49,3%, саме готелів; значна частка належить також студентським літнім таборам та іншим місцям для тимчасового розміщування (41,2%) і гуртожиткам для приїжджих (4,8%). Серед спеціалізованих засобів розміщування першість належить базам відпочинку та санаторіям.

Таблиця 1

Динаміка основних показників колективних засобів розміщування України

Рік	Кількість КЗР			Кількість розміщених, тис. осіб		
	усього	у тому числі		усього	у тому числі у	
		готелів та аналогічних засобів розміщування	спеціалізованих засобів розміщування		готелях та аналогічних засобах розміщування	спеціалізованих засобах розміщування
2011	5882	3162	2720	7426,9	4656,8	2770,1
2012	6041	3144	2897	7887,4	4983,9	2903,5

Показники форми № 1-КЗР дають можливість після узагальнення результатів проаналізувати розподіли колективних засобів розміщування також за періодом функціонування (цілорічні та сезонні) та за типом засновника (юридичні особи та фізичні особи-підприємці).

Зауважимо, що серед готелів та аналогічних засобів розміщування переважають цілорічні підприємства (75,6% у 2012 р.), а серед спеціалізованих засобів розміщування більша питома вага (74,5%) у сезонних закладів.

Питома вага юридичних осіб у загальній кількості готелів та аналогічних засобів розміщування складає 41,1%, а в загальній кількості спеціалізованих засобів розміщування – 81,7%.

До 2011 р. для готелів, санаторіїв та інших засобів розміщування не передбачалася окрема форма звітності для фізичних осіб-підприємців. Це одна з вірогідних причин того, що до 2011 р. вони не були суцільно охоплені статистичним спостереженням. Цей факт обумовив непорівнянність у часі практично всіх характеристик засобів розміщування до 2010 р. (включно) і починаючи з 2011 р. Так, в Україні кількість готелів та аналогічних засобів розміщування в 2010 р. за даними офіційних статистичних джерел складала 1731 заклад, а в 2011 р. – 3162 заклади. Порівнювати ці цифри неможна. Автором статті здійснювалися дослідження тенденцій розвитку засобів розміщування, зокрема в Одеській області, за періоди до 2010 р. [6, с.264–270; 7, с.143–150; 8, с.355–360]. Узагальнюючий аналіз інтенсивності розвитку характеристик КЗР, включаючи дані останніх років, можливий на основі середніх та відносних показників.

КЗР є одним із джерел даних про туристські потоки. Основними показниками туристських потоків, за інформацією колективних засобів розміщування, є кількість розміщених (табл. 1), у тому числі, іноземців, кількість ночівель, проведених приїжджими в КЗР, та середня тривалість перебування у КЗР (розрахунковий показник, отриманий на основі перших двох).

На основі даних табл. 1 можна підрахувати, що в 2012 р. порівняно з 2011 р. загальна кількість розміщених у колективних засобах України збільшилася на 460,5 тис. осіб або на 6,2%. Аналіз цієї ж таблиці дозволяє констатувати, що питома вага розміщених у готелях та аналогічних засобах розміщування в загальній кількості розміщених у 2012 р. складала 63,2% і збільшилася порівняно з 2011 р. на 0,5 в. п.

У цьому дослідженні зупинимося на аналізі інтенсивності розвитку показників готелів та аналогічних засобів розміщування (юридичних осіб) Одеської області в 2012 р. У табл. 2 наведено динаміку основних характеристик діяльності відповідних засобів розміщування та результати розрахунку темпів приросту показників у 2012 р. порівняно з 2011 р.

Таблиця 2

Динаміка основних показників діяльності
готелів та аналогічних засобів розміщування Одеської області

Показник	2011 р.	2012 р.	Відносний приріст, %
Кількість розміщених, тис. осіб	198,6	186,7	-6,1
Кількість ночівель, тис. людино-днів	460,3	474,8	3,2
Середня тривалість перебування, днів	2,3	2,5	8,7
Загальна вартість перебування, млн. грн.	236,6	244,2	3,2
Середня ціна одноденного перебування, грн.	514,0	514,3	0,1

Дані таблиці свідчать про зменшення кількості розміщених у 2012 р. порівняно з 2011 р. на 6,1%. Проте збільшення на 8,7% середньої тривалості перебування сприяло зростанню кількості ночівель, тобто загальному часу перебування в готелях та аналогічних засобах розміщування. Демонструє зростання і один із важливих вартісних показників діяльності готелів: загальна вартість перебування збільшилася на 3,2%. Середня ціна одноденного перебування в 2012 р. порівняно з 2011 р. майже не змінилася і склала 514,3 грн.

Для кількісного оцінювання ролі чинників, що впливають на загальну вартість перебування та сприяють його збільшенню, побудовано функціональну мультиплікативну

модель загальної вартості перебування (QP). Чинниками у цій моделі виступають кількість розміщених осіб (O); середня тривалість перебування одного розміщеного (D); середня ціна одноденного перебування (P). Функціональна модель має такий вигляд:

$$QP = \hat{I} \cdot D \cdot P$$

Її можна записати і таким чином:

$$QP = \hat{I} \cdot \frac{Q}{\hat{I}} \cdot \frac{QP}{Q}$$

де Q – кількість ночівель.

Статистичні методи дослідження дають можливість кількісно оцінити вплив на зміну доходу окремих чинників. Метод ланцюгових підстановок у рамках індексного аналізу дозволяє дослідити вплив факторів-множників на зміну результативного показника. Автором статті здійснено відповідний аналіз та оцінено зміну в 2012 р. порівняно з 2011 р. вартості перебування в готелях та аналогічних засобах розміщування Одеської області – загальну, а також таку, що пояснюється впливом окремих чинників. Результати аналізу наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Результати факторного аналізу мультиплікативної моделі загальної вартості перебування в готелях та аналогічних засобах розміщування

Фактор	Факторний приріст (2012 р. порівняно з 2011 р.)	
	абсолютний, тис. грн.	відносний, %
Кількість розміщених	-14240,2	-6,1
Середня тривалість перебування	21687,1	9,2
Середня ціна одноденного перебування	178,1	0,1
Усього	7625,0	3,2

Таким чином, у 2012 р. порівняно з 2011 р. загальна вартість перебування в готелях та аналогічних засобах розміщування Одеської області збільшилася на 7625 тис. грн. або на 3,2%, у тому числі: за рахунок збільшення середньої тривалості перебування вартість зросла на 21687,1 тис. грн. або на 9,2%, під впливом збільшення середньої ціни вартість зросла на 178,1 тис. грн. або на 0,1%, за рахунок скорочення кількості розміщених вартість їх перебування зменшилася на 14240,2 тис. грн. або на 6,1%.

У табл. 4 наведено підсумки факторного аналізу та підраховано питому вагу кожного з чинників у загальному прирості вартості перебування в КЗР.

Таблиця 4

Результати факторного аналізу мультиплікативної моделі загальної вартості перебування в колективних засобах розміщування

Фактор	Факторний приріст (2012 р. порівняно з 2011 р.)		Питома вага фактора в загальному прирості, %
	абсолютний, тис. грн.	відносний, %	
Кількість розміщених	19329,0	2,8	21,2
Середня тривалість перебування	45671,7	6,7	50,8
Середня ціна одноденного перебування	25240,3	3,7	28,0
Усього	90241,0	13,2	100,0

В Одеській області у 2012 р. спостерігалось значне збільшення кількості розміщених у спеціалізованих засобах розміщування. Це збільшення перекинуло вплив скорочення кількості розміщених у готелях та аналогічних засобах розміщування на загальну вартість перебування в усіх колективних засобах області.

Розрахунки, наведені в табл. 4, свідчать про те, що в 2012 р. найбільший відсоток приросту вартості перебування (50,8%) було отримано за рахунок збільшення середньої тривалості перебування; позитивним є вплив і двох інших факторів – кількості розміщених та середньої ціни одноденного перебування.

Висновки і перспективи подальших розробок. У статті представлено результати статистичного дослідження колективних засобів розміщування. Висвітлено основні зміни, пов'язані з тим, що Державною службою статистики України, починаючи зі звіту за 2011 р., введено в дію нову форму державного статистичного спостереження № 1-КЗР (річна) «Звіт про діяльність колективного засобу розміщування». Продемонстровано зміни в 2012 р. основних показників готелів та аналогічних засобів розміщування Одеської області. Побудовано мультиплікативну модель вартості перебування в колективних засобах розміщування та здійснено кількісне оцінювання впливу цін, середньої тривалості перебування та кількості розміщених на її зміну.

Подальші дослідження будуть стосуватися більш глибокого аналізу показників стану та розвитку такого типу колективних засобів розміщування як спеціалізовані засоби розміщування, які відіграють особливу роль в Одеському регіоні.

Список використаної літератури

1. Методологічні положення зі статистики туризму / Наказ Державної служби статистики України 23.12.2011 р. № 372 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Герасименко В. Г. Состояние и перспективы развития курортно-рекреационного комплекса Одесского региона / В. Г. Герасименко, Н. М. Кузнецова. – Одесса: ЦНТЭИ, 2004. – С. 115–120.
3. Кузнецова Н. М. Регіональний вимір розвитку туристичного та готельного бізнесу: монографія / Н. М. Кузнецова, С. Г. Нездоймінов. – Одеса: Астропринт, 2010. – 256 с.
4. Галасюк С. С. Структура ринку засобів розміщення Одеського регіону / С. С. Галасюк, О. В. Гусева // Науковий вісник. – 2008. – Вип. 18 (52). – С. 3–13.
5. Гусева О. В. Тенденції ринку готельних послуг Одеського регіону / О. В. Гусева // Організація діяльності підприємств туристичної індустрії в умовах інтеграційних процесів: збірник тез доповідей міжнар. наук.-практ. конф., (Тернопіль, 16-18 квіт. 2013 р.). – Тернопіль: Форос, 2013. – С. 105–107.
6. Милашко О. Г. Статистичне оцінювання засобів розміщування Одеської області / О. Г. Милашко // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. пр. – 2013. – Вип. 1 (48). – С. 264–270.
7. Милашко О. Г. Статистичний аналіз стану та розвитку підприємств готельного господарства Одеської області / О. Г. Милашко // Науковий вісник. – 2010. – Вип. 13 (114). – С. 143–150.
8. Милашко О. Г. Характеристика показників експлуатації підприємств готельного господарства Одеського регіону / О. Г. Милашко, К. Д. Семенова // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. пр. – 2001. – Вип. 9. – С. 355–360.
9. Туристична діяльність в Україні у 2012 році: статистичний бюлетень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.